

1. עידוד עלייה לישראל בעולם שלאחר הקורונה

שרה גרינברג

הקדמה

כשם שכל יהודי בעולם נהנה מהזכות התמידית לעלות לישראל, כך נהנית ישראל מהעולים ומהכלים שאלה מבינים עימם. מדינת ישראל משמשת תמיד מקלט חיוני ליהודים הנמלטים מאנטישמיות ומרדיפות, ובמקביל, בכל גל עלייה נהנית ישראל מתוספת של אנשים שופעי איכויות, רעיונות חדשניים ומיומנויות חדשות.

עלייה מרחבי העולם היא ערך עליון למדינת ישראל, אולם המאמר הזה מתמקד במשיכת עולים ממדינות מערביות, מאחר ששיעורי העלייה מהמדינות האלה היו נמוכים יחסית בעבר, וכעת יוצר משבר הקורונה הזדמנות ייחודית להציע ליהודים מהמדינות האלה – שאלמלא כן כנראה לא היו שוקלים לעלות לישראל – בית חדש, בטוח ויציב.

הרקע הכללי

- נכון לתחילת 2019 מונה האוכלוסייה היהודית בעולם – כ־14.7 מיליון נפשות. כ־8 מיליון מהם מתגוררים מחוץ לישראל.¹
- מאז קום המדינה עלו לישראל 3.3 מיליון בני אדם.
- בעשור האחרון הגיעו לישראל 255 אלף עולים מ־150 מדינות.
- ב־2018 הקצתה ממשלת ישראל 72 מיליון שקלים לקידום העלייה.²

שרה גרינברג עלתה מארה"ב לישראל ב־2015. בשנים 2018-2019 הייתה יועצת ראש הממשלה לקשרי חוץ, והיום, במקביל לניהול קרן השקעות, היא ממשיכה להיות פעילה במגזר החברתי והפוליטי. גרינברג היא בעלת תואר ראשון מאוניברסיטת ייל בכלכלה ובעלת תארים שניים במנהל עסקים ומנהל ובמדיניות ציבורית מאוניברסיטת הרווארד.

1 Rosner, S., et al. (June 30, 2019) *Executive Summary: 2019 Annual Assessment of the Situation and Dynamics of the Jewish People*. Jewish People Institute. Retrieved from: <https://bit.ly/3g4niAt>

2 בסיס התקציב של משרד העלייה והקליטה. (2019). מקור: bit.ly/3a97muC.

- מספר העולים ממערב אירופה ירד בשנים האחרונות. כך, למשל, מספר העולים שהגיעו ממערב אירופה ב־2018 פחת בכ־20% בהשוואה לשנה שלפני כן.³
- מספר העולים מצפון אמריקה נמצא גם הוא בירידה בשנים האחרונות. ב־2018 פחת מספר העולים מצפון אמריקה בכ־6% בהשוואה לשנה שלפני כן.⁴
- העולים ב־2019 הגיעו ברובם ממזרח אירופה (24,641 שהם כ־70%) — במיוחד מרוסיה ומאוקראינה. מקור העלייה השני בגודלו הוא צפון אמריקה (3,470 עולים שהם כ־10% מכלל העולים).⁵

מגמות

העלייה באנטישמיות

מספר האירועים האנטישמיים בעולם נמצא במגמת עלייה. ב־2019 נרשמה עלייה בשיעור של 18% באלימות אנטישמית — בהמשך לעלייה המתמדת בהתקפות אנטישמיות שנרשמה בשנים האחרונות.⁶ על פי סקר שערכה ב־2020 הליגה נגד השמצה (לפני שפרצה מגפת הקורונה בצפון אמריקה), כמעט שני שלישים מיהודי אמריקה מרגישים כיום פחות בטוחים בהשוואה לכל תקופה אחרת בעשר השנים האחרונות. עוד עולה מהסקר כי יותר ממחצית מיהודי ארצות הברית מדווחים שהיו עדים לאירוע שהמניע שלו היה אנטישמיות.⁷ מדיווחים עדכניים המפורטים בסקר של אוניברסיטת תל־אביב עולה כי מאז החלה מגפת הקורונה חלה עלייה משמעותית בהאשמות שיהודים — הן באופן אינדיווידואלי והן באופן קולקטיבי — עומדים מאחורי התפשטות הנגיף או מרוויחים ישירות מהמצב. מהנתונים האלה ניתן להסיק שהאנטישמיות תמשיך להתחזק גם לאחר המגפה, ואולי אף בקצב מואץ.⁸

העלייה במחירים של שירותי הבריאות

עלויות בריאות גבוהות ומערכות רפואה כושלות מעוררות דאגה בקרב קהילות יהודיות בכל העולם. לשם דוגמה, ההוצאה השנתית הממוצעת בארצות הברית לכיסוי שירותי בריאות

The Jewish Agency for Israel. (2018). *Aliya Statistics*. Retrieved from: <https://bit.ly/2WZYbY8> 3

ש.מ. 4

Dvir, N. (May 11, 2029). *As Israel celebrates Aliyah Day, 2019 figures point to a peak year*. 5

Israel Hayom. Retrieved from: <https://bit.ly/2WZwxDL>

Heller, A. (20 April 2020). *Anti-Semitic sentiments seen rising as pandemic dredges up old hatreds*. Times of Israel. Retrieved from: <https://bit.ly/303GcSM> 6

Ahren, R. (21 April 2020). *Two-thirds of US Jews feel less safe than a decade ago – survey*. Times of Israel. Retrieved from: <https://bit.ly/2D93Q7m> 7

Heller, A. (20 April 2020). *Anti-Semitic sentiments seen rising as pandemic dredges up old hatreds*. Times of Israel. Retrieved from <https://bit.ly/303GcSM> 8

משפחתיים עלתה בכמעט 5% ב-2018 לסכום שנתי של 19,616 דולר. יתר על כן, האמריקאים נאלצים כיום – יותר מאשר אי פעם בעבר – להוציא כסף ישירות מכיסיהם למימון שירותי רפואה. המעבר לביטוחי בריאות המבוססים על שיעור גבוה של השתתפות עצמית (העלות: עד 13,300 דולר למשפחה) הגדיל בשיעור ניכר את הוצאות הבריאות. הצפי הוא שעד 2027 יגיעו עלויות הבריאות בארצות הברית לכ-17 אלף דולר לאדם בשנה.⁹ מודל שירותי הבריאות הלאומיים של ישראל עשוי להיות מקור משיכה גובר ליהודים החיים בתפוצות, בהנחה שמערכת הבריאות בישראל תמשיך להיחשב לכדאית ולאיכותית ובעלות נמוכה.

אבטלה. נגיף הקורונה הותיר מיליונים ברחבי העולם ללא עבודה. בארצות הברית בלבד יש כרגע 22 מיליון אמריקנים לא מועסקים, והמספרים עולים מדי יום.

מגמות נוספות הייחודיות לארצות הברית

עלות החינוך היהודי. שכר הלימוד השנתי בבית ספר יהודי בארצות הברית נע בין 15 אלף ל-20 אלף דולר בשנה, ומשמעות הדבר היא שמשפחות יהודיות רבות מוציאות שיעור ניכר מהכנסותיהן על חינוך או שנאלצות לשלוח את ילדיהן לחינוך הציבורי שאינו יהודי. הנטל הכספי של החינוך היהודי, שמתווסף לעלות הלימודים בקולג', גורם לכך שמשפחות יהודיות רבות מחפשות מודלים חלופיים לחינוך – וזוהי הזדמנות לישראל להדגיש שמערכת החינוך הישראלית היא חינוכית ואיכותית.

איום ההתבוללות. 58% מהיהודים הלא חרדים בארצות הברית התחתנו עם לא-יהודים, ורק כמחצית מילדיהם גדלים כיהודים. בקהילות יהודיות דוברות אנגלית אחרות ברחבי העולם השיעור של נישואי התערובת נמוך משמעותית מאשר בארצות הברית (23% בקנדה, בין 15% ל-25% באוסטרליה).¹⁰ לזוגות צעירים ולמשפחות יהודיות שאינם חרדים ומודאגים מההתבוללות, ישראל היא כנראה האפשרות היחידה לקיים אורח חיים פלורליסטי וחילוני, אך בה בעת להבטיח את המשכיות היהדות.

דגש על פלורליזם דתי. רבים מהיהודים האמריקאים מתרעמים על כך שהיהדות הרפורמית והיהדות הקונסרבטיבית אינן מוכרות בישראל, וכי הרבנות שולטת באופן בלעדי על הצמתים החשובים בחיי התושבים היהודים בישראל כמו נישואים ומוות. כתוצאה מכך אין בישראל, בין היתר, נישואים וגירושים אזרחיים. המאמצים שעושה ממשלת ישראל כדי להפגין התקדמות כלשהי במתן הכרה בזרמי היהדות השונים והמחויבות לקלוט כל יהודי – בלי קשר לזרם שאליו הוא משתייך – עשויים גם הם לחזק את העניין של יהודי המערב בעלייה לישראל.

9 Probasco, J. (Oct 16, 2019). *Why Do Healthcare Costs Keep Rising?* Investopedia. Retrieved from: <https://bit.ly/3f88saR>

10 Rosner, S., et al. (June 30, 2019) *Executive Summary: 2019 Annual Assessment of the Situation and Dynamics of the Jewish People*. Jewish People Institute. Retrieved from: <https://bit.ly/30URkQS>

הזדמנויות

ביחד, ארצות הברית וישראל הן בית לכ־80% מיהודי העולם (מספר היהודים בארצות הברית, הקהילה היהודית הגדולה ביותר מחוץ לישראל, הוא כ־5.7 מיליון). עם זאת, לא הייתה בעבר עלייה גדולה מארצות הברית וגם לא מקנדה, מאנגליה או מאוסטרליה. חלקן היחסי של המדינות האלה בעלייה לישראל נותר קטן.

מדוח שכתבה חברת הייעוץ דלויט ב־2009 בהזמנת הארגון "נפש בנפש" עולה כי עולים ממדינות המערב מחזירים את כל ההשקעה הממשלתית בהם בתוך שנתיים לאחר העלייה.¹¹ העולים האלה נוטים להיות משכילים יותר ומשתכרים לרוב היטב, ולכן ישראל הנהיגה לא רק מהמיומנויות המיובאות שלהם, אלא גם מתשלומי המיסים שלהם. הגברת העלייה בכלל ומהמדינות הדוברות אנגלית בפרט תזרים לישראל חמצן חיוני. זהו אינטרס אסטרטגי וכלכלי של ישראל.

יהודים ברחבי העולם, ובמיוחד במדינות הדוברות אנגלית, מהססים לעזוב את מדינותיהם כאשר הם חשים בטוחים ומוגנים, אולם מגפת הקורונה עשויה לשמש זרז לחשיבה מחודשת על הגירה. שאלת המפתח בכל הנוגע לעלייה היא כיצד תצא ישראל מהמשבר מהבחינה הכלכלית: האם העסקים בה ישרדו ויהיו מעוניינים לגייס עובדים חדשים.

התחזקות הרצון להגר

מסקר שערכה באחרונה סוכנות האיחוד האירופי לזכויות יסוד עולה ש־40% מיהודי אירופה מתחת לגיל 60 שקלו להגר בגלל התגברות האנטישמיות. אומנם לא ברור מהסקר לאן בכוונתם להגר, אך בכל מקרה זוהי הזדמנות לישראל למצב את עצמה באופן שאותם היהודים יראו בה את היעד המועדף.¹² בשלב הזה לא ברור עד כמה מוכנים יהודי ארצות הברית לעזוב את ארצם, והאם דווקא לישראל, ונדרש מחקר נוסף כדי להבין טוב יותר את קבוצת האוכלוסייה הזאת. עם זאת, בעקבות מגפת הקורונה אנחנו כבר עדים לעלייה במספר העולים מארצות הברית וממדינות אחרות. באפריל 2020 נרשם גידול של 50% — בהשוואה לאפריל 2019 — במספר היהודים בצפון אמריקה שהגישו בקשות לעלות לישראל. הסוכנות היהודית צופה עלייה של כ־30% במספר העולים בשנתיים הקרובות בגלל מגפת הקורונה (המספר הזה אינו כולל את 60 אלף הישראלים הצפויים לחזור ב־2020).

11 Deloitte. (October 2009). *The economic impact of Nefesh B'Nefesh Aliyah on the State of Israel*. Retrieved from: <https://bit.ly/2CPoBVC>

12 Heller, A. (20 April 2020). *Anti-Semitic sentiments seen rising as pandemic dredges up old hatreds*. Times of Israel. Retrieved from: <https://bit.ly/303GcSM>

המלצות

■ **יש לקבוע יעדים לשנת 2030:** 1,000,000 עולים בעשור הקרוב.

א. 100,000 עולים בשנה.

ב. 50,000 עולים ממדינות דוברות אנגלית.

■ **יש להקים כוח משימה בין־משרדי** שיגבש תוכנית לקידום עלייתם של יהודים ממדינות המערב ויסייע לקליטתם בישראל. על כוח המשימה לכלול אנשים ממשרדי ממשלה רבים: משרד ראש הממשלה, משרד העלייה והקליטה, משרד התפוצות, משרד האוצר, משרד החינוך, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, משרד השיכון והתשתיות, משרד הכלכלה והמועצה הכלכלית הלאומית. יש להזמין גם נציגים מהסוכנות היהודית, מההסתדרות הציונית העולמית, מארגון "נפש בנפש" ומגופים אחרים שעוסקים בקליטת עלייה. המשימה הראשונה של כוח המשימה צריכה להיות עריכת מחקר במדינות המערב כדי להבין טוב יותר אילו שכבות אוכלוסייה נוטות לשקול עלייה לישראל, מהם המניעים המרכזיים בהחלטה לעלות וכיצד להפוך את תהליך העלייה והקליטה לידידותי יותר.

■ **יש להכפיל ואפילו לשלש את המשאבים שמוקצים לקידום העלייה והקליטה,**

במיוחד מהמדינות שדוברות אנגלית. הצעת התקציב ל־2019 כללה קיצוץ של כ־100 מיליון שקלים בתקציב הקליטה לעולים חדשים, כך שסיוע כספי ואחר ניתן עתה רק לעולים שמוכיחים כי הם סובלים מקשיים כלכליים. הקיצוץ הזה שגוי משני טעמים: קודם כול הוא פוגע בתמריץ של יהודים מבוססים לעלות לישראל (מה גם שההשקעה הזאת חוזרת במיסים בתוך זמן קצר); שנית הוא מעודד רק את עלייתם של יהודים חסרי אמצעים (התקציב שהוקצה למשרד העלייה והקליטה ב־2019 עמד על 1.5 מיליארד שקלים).

■ **יש לשפר את הזדמנויות התעסוקה לעולים.** החסמים העיקריים שבולמים רצון של

יהודים לעלות לישראל הם בתחומי התעסוקה והדיוור. יש לטפל בחסם התעסוקתי באמצעות מתן שירותי הכוונה לקריירה והכרה בתארים עוד לפני שהעולים עוזבים את ארצות מוצאם. חיוני לתת להם גישה ללשכת התעסוקה הממשלתית ולפרסומים על משרות זמינות עוד לפני שהם עולים לארץ. נוסף על כך על ישראל **להחיש בערוץ מהיר את ההכרה בתעודות מקצועיות ולבנות תוכניות הכשרה והשמה.** לדוגמה, Tech & The City היא תוכנית בת 5 חודשים בתנאי פנימייה המותאמת במיוחד לתלמידי הייטק צעירים וחדורי מוטיבציה ולאנשי מקצוע בעלי תואר אקדמי. התוכנית כוללת קורס יזמות בטכניון להכנת המשתתפים לקראת הצטרפותם לשוק התעסוקה בהייטק בישראל. יש צורך בתוכניות נוספות מהסוג הזה.

- **יש להקנות יתרונות נוספים לאנשי מקצוע מיומנים.** יש לשקול פיתוח תוכנית שתציע חבילות קליטה מיוחדות (כולל דיור) לאנשי מקצוע מיומנים בתחומי הרפואה, ההנדסה, הפיננסים וכדומה.
- **יש להעריך מחדש את המימון לארגונים שותפים המקדמים עלייה.** כיום הסוכנות היהודית וארגון "נפש בנפש" הם הנהנים העיקריים מהמימון הממשלתי לקידום העלייה. יש לקיים הערכה של השותפויות האלה כדי לבחון את ערכן וכדי לקבוע אם ראוי ונכון להרחיב את המימון הניתן להן. כמו כן צריך לקבוע אם יש להרחיב את המימון לגורמים נוספים וכן מיהם אותם הגופים הנוספים.
- **יש להעניק סיוע רלוונטי לקורונה (ציוד רפואי, תמיכה נפשית וכדומה) לקהילות יהודיות ברחבי העולם** כדי לקדם רצון טוב וכדי ליצור לישראל דימוי של מדינה שעומדת במשבר ואף מסוגלת להושיט עזרה לאחרים.
- **יש להשיק קמפיין של יחסי ציבור** שידגיש את התקדמותה של ישראל במאבק במגפת הקורונה. הקמפיין יבליט את איכות הרפואה הציבורית בישראל שמבוססת על מערכת מתקדמת, שוויונית וזולה – בין היתר הודות להכנסתן לשימוש של טכנולוגיות חדשניות ושל יוזמות שמאפשרות עבודה מרחוק ורפואה מרחוק. רמות החרדה של יהודי ארצות הברית לביטחונם האישי ולביטחון משפחותיהם וקהילותיהם (בגלל התקיפות האנטישמיות הגוברות) ולביטחונם הכלכלי-בריאותי (בגלל מגפת הקורונה וההוצאות הגדולות על טיפולים רפואיים) הן הגבוהות ביותר זה עשור. לכן בתקופה כזאת יקבל תשומת לב רבה כל קמפיין חכם וממוקד שיופנה אליהם ושיראה עד כמה ישראל היא חלופה בטוחה ומוגנת. קמפיין כזה גם עשוי להצליח בעידוד העלייה.